

Maria Rychlik, Paulina Wiktorska ■

POLITYKA KARNA WOBEC CUDZOZIEMCÓW PRZEBYWAJĄCYCH W POLSCE*

Wprowadzenie

Zjawisko przestępczości jest zjawiskiem społecznym, pewną klasą zdarzeń doświadczanych w określonej czasoprzestrzeni. Zbiorowości jednostek podejmują wobec siebie wzajemnie kulturowo określone i strukturalnie ukierunkowane działania, tworzą i modyfikują systemy społeczne, struktury, kulturę i ramy społeczne dla przyszłych zachowań¹. System prawny stanowi jedną z najistotniejszych ram społecznych definiujących akceptowalne działania, jakie jednostki mogą podejmować w określonym czasie i przestrzeni. Prawo karne, jako zespół norm definiujących czyny zabronione pod groźbą kary i określający zasady odpowiedzialności za te czyny, jest szczególnym rodzajem wytycznych społecznych, których najistotniejszym elementem jest kara, będąca przewidzianą przez prawo ujemną reakcją na czyn zabroniony². Prawo karne to nic innego, jak formalny zbiór zebranych i posegregowanych norm zakazujących zachowań, które w danym społeczeństwie są nieakceptowalne i zakazane. Prawo karne działa dzięki i za pomocą polityki karnej. Polityka karna to „całokształt działalności państwa i społeczeństwa zmierzającej do zapobiegania i zwalczania przestępczości”³. W szerokim ujęciu polityka karna obejmuje działalność organów państwowych w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, czyli zarówno politykę ustawodawczą państwa polegającą na

* Tekst został przygotowany w ramach projektu „SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modulem analizy ryzyka ofiar przestępstw handlu ludźmi”, finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (nr projektu DOBR-BIO4/055/13127/2013).

¹ P. Sztompka, *Socjologia*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2002, s. 32.

² A. Marek, *Pojęcie prawa karnego i jego cechy szczególne*, w: A. Marek (red.), *System Prawa Karnego*, t. 1. *Zagadnienia ogólne*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 2–3.

³ A. Marek, *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 36.

tworzeniu prawa karnego, politykę ścigania przestępstw, jak i politykę wpływania na stosowanie przez sądy kar za poszczególne rodzaje przestępstw⁴. Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest polityka karna, a w zasadzie jej fragment, czyli „działalność sądów, mająca na celu przeciwdziałanie i ograniczanie przestępczości w drodze stosowania przepisów prawa karnego”⁵, ale tylko wobec wybranej grupy – cudzoziemców przebywających na terenie Polski. W dużym uproszczeniu można uznać, że będzie mowa o polityce wymierzania kar i środków karnych cudzoziemcom, którzy dopuścili się czynów zabronionych przez polskie prawo karne i trafili do systemu formalnej kontroli społecznej.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem karnym kara powinna czynić zadość celom ogólnym i indywidualnoprewencyjnym oraz potrzebom w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. We współczesnym prawie karnym podkreśla się również, że celem kary, a w szczególności orzekanych obok kary lub zamiast niej środków karnych, powinno być naprawienie szkody i zadośćuczynienie pokrzywdzonemu przestępstwem⁶. Kara powinna być „osobistą dolegliwością zadaną przez konstytucyjnie uprawniony organ państwowy sprawcy przestępstwa, jako wyraz potępienia jego zachowania”⁷. Celem poniższej analizy jest ustalenie, w jaki sposób w latach 2004–2012 kształtowała się polityka sądowego wymiaru kary cudzoziemcom, jakie kary i środki karne były wobec nich najczęściej stosowane w odpowiedzi na popełnienie poszczególnych rodzajów przestępstw oraz sprawdzenie, czy, a jeśli tak, to w jakim kierunku i zakresie polityka ta odbiega od polityki karnej stosowanej wobec polskich obywateli.

„Polska obecnie, tak jak podczas całej swej powojennej historii, pozostaje krajem o ujemnym saldzie migracji, co oznacza, że więcej osób z Polski emigruje, niż do niej przyjeżdża. Znaczna część napływów migracyjnych związana jest z położeniem Polski i nie łączy się w istotny sposób z odbiorem Polski, jako kraju przyjaznego imigrantom. Można się jednak spodziewać, że jako kraj unijny Polska będzie stopniowo przekształcać się z kraju emigracji i tranzytu w atrakcyjne miejsce docelowe migracji”⁸. W tym kontekście interesujące jest przyjrzenie się różnym aspektom funkcjonowania cudzoziemców w naszym społeczeństwie, w tym także ich kontaktom z organami wymiaru sprawiedliwości. Według danych Eurostatu odsetek cudzoziemców przebywających na terenie Polski jest jednym z najniższych w całej Unii Europejskiej i stanowi zaledwie 0,1%, najczęściej są to obywatele

⁴ L. Gardocki, *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 4.

⁵ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, w: A. Marek (red.), *System Prawa Karnego*, t. 1. *Zagadnienia ogólne*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 215.

⁶ *Ibidem*, s. 417.

⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2010, s. 32.

⁸ M. Szczepanik, *Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup*, w: M. Łysienka (red.), *Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2015, s. 14.

ościennych państw wschodnich: Ukrainy, Rosji i Białorusi. Polska nie jest również krajem atrakcyjnym dla cudzoziemców poszukujących ochrony międzynarodowej, spowodowanej prześladowaniami lub konfliktem zbrojnym w kraju pochodzenia⁹. Jednak wyraźnie widać, że coraz liczniejsi cudzoziemcy przybywają do naszego kraju, ubiegają się o pracę, poszukują ochrony międzynarodowej lub tylko oczekują poprawy jakości swojego życia. „Można wskazać jeszcze wiele innych powodów przyjazdu cudzoziemców do Polski. Należy założyć, iż w przyszłości strumień imigracji do Polski, szczególnie z tzw. krajów trzecich, będzie rósł. Prawdopodobnie nie staniemy się takimi krajami imigracyjnymi, jak Wielka Brytania czy Niemcy, ale jednak liczba cudzoziemców, która będzie zamieszkiwać Polskę będzie zdecydowanie większa niż obecnie”¹⁰.

1. Struktura przestępczości cudzoziemców w Polsce w latach 2004–2012

Opisane niżej badania zostały przeprowadzone na podstawie danych statystycznych gromadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Znajdują się w nich informacje na temat kar i środków karnych wymierzanych cudzoziemcom za poszczególne rodzaje przestępstw, ujawnionych i wykrytych przez polski wymiar sprawiedliwości w okresie 2004–2012 na terenie całego kraju. Wydaje się, że obserwacja ośmiu lat polityki karnej stosowanej wobec cudzoziemców pozwoli na uchwycenie występujących w niej tendencji i ewentualnych trendów zmiany.

W latach 2004–2012 polskie sądy łącznie skazały ponad 60 tys. cudzoziemców, z czego mężczyźni stanowili 81%, a kobiety 19% skazanych. Znacznie mniejszy odsetek udziału kobiet w ogólnej liczbie skazanych jest oczywisty. Warto jednak odnotować, że jeśli porównamy te dane z ogólnymi statystykami przestępstw popełnianych na terenie Polski, okazuje się, że odsetek kobiet cudzoziemek jest nieco wyższy aniżeli odsetek skazanych kobiet w statystykach ogólnych, z których wynika, że udział kobiet w populacji osób skazanych ogółem wynosi ok. 10%. Wykres 1 pokazuje, że w badanym okresie poziom przestępczości cudzoziemców nie był jednakowy. Od 2004 do 2008 r. liczba skazanych cudzoziemców sukcesywnie spadała, podczas gdy w 2010 r. zanotowano jej ponowny wzrost. Szczególnie wysoki odsetek skazanych cudzoziemców w 2004 r. (6674 mężczyzn i 1703 kobiety) można powiązać ze zmianą legislacyjną¹¹, polegającą na wprowadzeniu art. 264 § 3 k.k.¹², penalizującego organizowanie innym osobom przekraczania granicy RP wbrew przepi-

⁹ K. Słubik, *Cudzoziemcy w Polsce*, w: W. Klaus (red.), *Bezpieczny dom?*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2014, s. 68.

¹⁰ P. Dąbrowski, M. Duszczyk, *Wprowadzenie*, w: *Przestrzeganie Praw Cudzoziemców w Polsce*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 2012, nr 12, s. 5.

¹¹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy kodeks karny, Dz.U. Nr 93, poz. 889.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 z późn. zm.

som oraz art. 264a k.k., zabraniającego umożliwiania lub ułatwiania innej osobie pobytu na terenie RP wbrew przepisom w celu uzyskania korzyści majątkowej lub osobistej. Za tego rodzaju przestępstwa często mogli być skazywani cudzoziemcy, którzy ułatwiali swoim najbliższym przyjazd lub przebywanie na terytorium Polski. Pewien wpływ na wyższy poziom przestępczości w tym okresie mogły mieć również skutki wprowadzenia do kodeksu karnego art. 178a § 2¹³, penalizującego jazdę pod wpływem alkoholu innym pojazdem niż pojazd mechaniczny. Analiza rodzajów przestępstw popełnianych przez cudzoziemców pokazuje bowiem, że średnio 18% czynów, za które skazywani są cudzoziemcy, to przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Kolejny wzrost przestępczości w 2010 r. można powiązać z zaostrzeniem tego przepisu, które polegało na zakazie prowadzenia pojazdów innych niż mechaniczne pod wpływem alkoholu lub środka odurzającego w każdej strefie ruchu. Generalnie po kilku latach obowiązywania tego zakazu okazało się, że skazani za jazdę rowerem w stanie nietrzeźwości stanowią sporą grupę osadzonych ogółem w polskich więzieniach. Liczba ta gwałtownie rosła, ponieważ sądy często orzekały kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, połączone z zakazem prowadzenia pojazdów. Skazani w okresie próby często ponownie prowadzili (najczęściej rower), niekiedy pod wpływem alkoholu, za co sądy odwieszały im kary pozbawienia wolności orzeczone w zawieszeniu lub dodatkowo skazywały na karę pozbawienia wolności z art. 244 k.k. za złamanie nałożonego przez sąd zakazu. „Polska stała się tym samym krajem surowej represji wobec nietrzeźwych rowerzystów, nieadekwatnej do powodowanego przez nich zagrożenia dla bezpieczeństwa ruchu”¹⁴. Problem szczególnie wzmożonego ścigania i karania tego przestępstwa dotknął jednak w równym stopniu obywateli polskich, jak i przebywających na terytorium naszego kraju cudzoziemców. Spadek przestępczości cudzoziemców w latach 2006–2009 jest trudny do wytłumaczenia. Być może stoi za tym m.in. depenalizacja przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy w 2005 r.¹⁵ Uchyłono wówczas art. 264 § 1 k.k. na rzecz art. 94a kodeksu wykroczeń¹⁶, w związku z czym osoby, które nielegalnie przekroczyły granicę przestały wpadać do statystyki karnej, zanim sądy zaczęły stosować politykę częstszego skazywania cudzoziemców nielegalnie przekraczających granicę na podstawie art. 264 § 2 k.k.

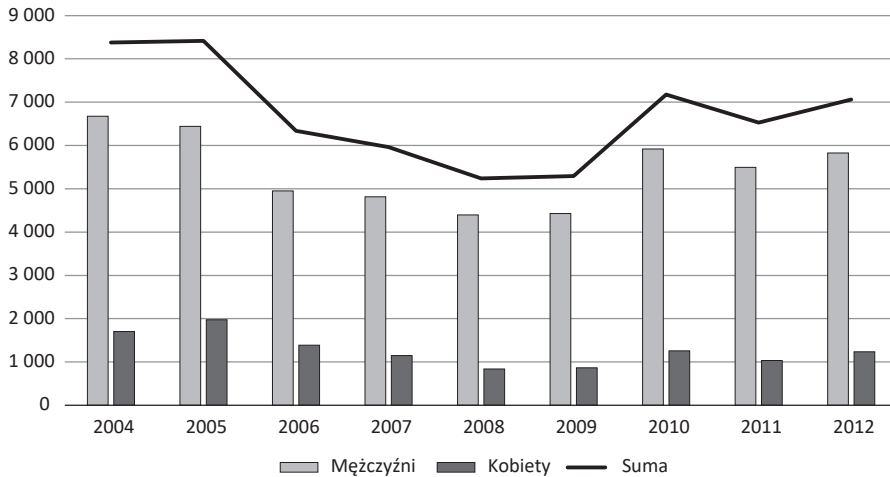
Kiedy porównamy te dane z danymi statystycznymi Komendy Głównej Policji dotyczącymi cudzoziemców, którzy zostali pokrzywdzeni przestępstwem na terenie Polski, to w całym porównywanym okresie 2004–2012 zarejestrowano 20 106 cudzoziemców pokrzywdzonych czynami, które Policja zakwalifikowała jako po-

¹³ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Dz.U. Nr 48, poz. 548.

¹⁴ <http://ibikekrakow.com/2013/10/19/jazda-rowerem-pod-wplywem-alkoholu-tylko-wykroczeniem/> [dostęp: 29.03.2015].

¹⁵ Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 90, poz. 757 z późn. zm.

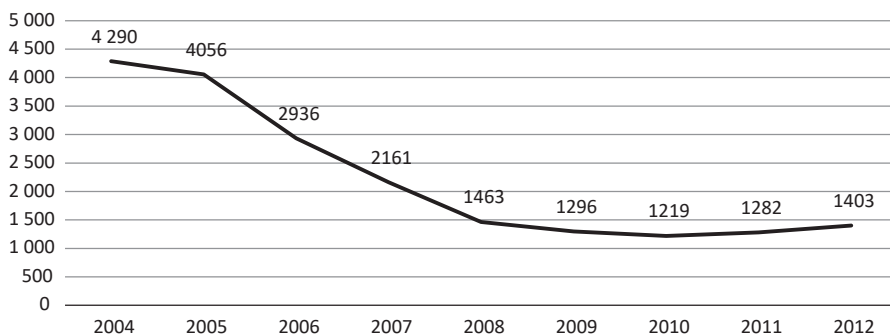
¹⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.

Wykres 1. Liczba skazanych cudzoziemców w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

dejrzenie popełnienia przestępstwa. Co ciekawe, wyraźny spadek przestępczości wśród cudzoziemców w 2006 r. jest zbieżny ze spadkiem poziomu ich wiktymizacji. Może być to spowodowane faktem, że część przestępstw popełnianych przez cudzoziemców popełniana jest w obrębie ich własnej grupy. Jednak jak wynika z wykresu 2 w kolejnych latach, inaczej niż w statystykach dotyczących popełniania przestępstw, odsetek cudzoziemców pokrzywdzonych wzrasta jedynie nieznacznie w 2012 r. Może to wynikać również z faktu, że polskie społeczeństwo staje się coraz bardziej świadome problemów wynikających z migracji obywateli innych państw i coraz bardziej tolerancyjne, stąd zmniejszyła się liczba drobnych pospolitych przestępstw, popełnianych na tle uprzedzeń rasowych.

Wykres 2. Liczba pokrzywdzonych cudzoziemców w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.policja.gov.pl.

Warto w tym miejscu przyrzeć się bliżej także strukturze narodowościowej skazywanych przez polski wymiar sprawiedliwości cudzoziemców. Wśród badanych w latach 2004–2012 skazani obcokrajowcy reprezentowali 139 narodowości, w tym tak egzotyczne i odległe od Polski jak zambijskie (dwie osoby), iworyjskie (obywatele Wybrzeża Kości Słoniowej – dwie osoby), senegalskie (dwie osoby), północnokoreańskie (dwie osoby), malezyjskie (dwie osoby), laotańskie (dwie osoby) czy kuwejskie (dwie osoby). Są to jednak jednostkowe przypadki. Generalnie wśród skazywanych w Polsce cudzoziemców przeważają obywatele trzech krajów: Ukrainy (37%), Rosji (9%) i Białorusi (9%), stanowiąc łącznie 55% wszystkich skazanych. Wynika to oczywiście z faktu, że to właśnie obywatele tych państw stanowią największy odsetek cudzoziemców przebywających na terytorium Polski. Pozostałe kraje, z których pochodziło więcej niż po 1000 skazanych w badanym okresie, to Litwa (6%), Armenia (5%), Niemcy (5%), Bułgaria (3%), Wietnam (3%), Rumunia (3%), Mołdawia (2%), Gruzja (2%), Czechy (2%), a także Łotwa, Słowacja i Turcja z 1% skazanych obcokrajowców. Łącznie obywatele wymienionych państw stanowili w badanych latach 88% skazanych obcokrajowców, przypadki skazywanych cudzoziemców innych narodowości mają charakter jednostkowy.

Analiza struktury przestępstw popełnianych przez cudzoziemców pokazuje, że najczęściej (łącznie 87%) są to przestępstwa należące do pięciu głównych kategorii; przeciwko wiarygodności dokumentów (21% skazanych), przeciwko porządkowi publicznemu (20% skazanych), przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (18% skazanych), przeciwko obrotowi gospodarczemu (15% skazanych) i przeciwko mieniu (13% skazanych). Przestępstwa kwalifikowane z artykułów chroniących inne rodzaje dóbr prawnych, będące podstawą skazywania cudzoziemców, zdarzają się znacznie rzadziej i są to przede wszystkim przestępstwa: przeciwko życiu i zdrowiu, wymiarowi sprawiedliwości, rodzinie i opiece, wolności seksualnej, bezpieczeństwu powszechnemu, przeciwko środowisku, przeciwko RP i obrotowi gospodarczemu. Zdarzają się także przestępstwa, których znamiona wypełniają kwalifikację prawną innych ustaw niż kodeks karny. Najczęściej jest to ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy¹⁷, ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi¹⁸, ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwem używania tytoniu i wyrobów tytoniowych¹⁹ i wreszcie ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej²⁰.

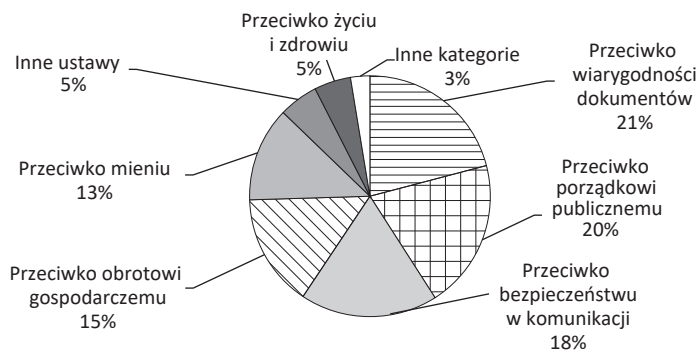
Wśród 3% skazanych, których na wykresie 3 uwidoczniiono, jako „inne kategorie”, znalazły się osoby skazane za następujące rodzaje przestępstw: przeciwko RP, przeciwko wyborom i referendum, ochronie informacji, środowisku, czci i nietykalności cielesnej, przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, przeciwko osobom wykonującym pracę zarobkową, przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości,

¹⁷ T.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 186 z późn. zm. (k.k.s.).

¹⁸ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 487 z późn. zm.

¹⁹ T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 298 z późn. zm.

²⁰ T.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1410 z późn. zm.

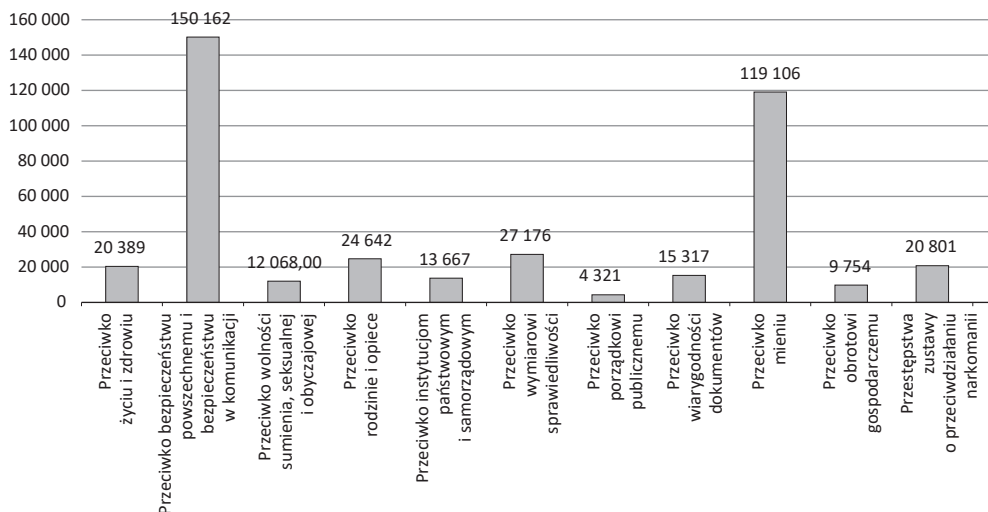

Wykres 3. Struktura przestępczości cudzoziemców w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, przeciwko rodzinie i opiece, przeciwko wolności, wymiarowi sprawiedliwości i przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego.

Kiedy porównamy strukturę przestępczości cudzoziemców z ogólnie rejestrowaną strukturą przestępczości w Polsce okazuje się, że wyraźnie się od siebie różnią. Co prawda widoczny jest ogólny trend spadku przestępczości od 2005 r. (z niewielkim wahnięciem na rzecz wzrostu w 2010 r.), jednak jeśli chodzi o rodzaje popełnianych przestępstw, to w statystykach ogólnych również dominują przestępstwa

Wykres 4. Struktura przestępczości ogółem w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. Błachut, *Polityka karna i stan przestępczości*, w: A. Marek (red.), *System Prawa Karnego*, t. 1. *Zagadnienia ogólne*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 203.

przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, ale kolejne kategorie to przestępstwa: przeciwko mieniu, przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, przeciwko rodzinie i opiece, przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wiarygodności dokumentów, przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządowych, przeciwko wolności sumienia, wyznania oraz wolności seksualnej i wreszcie przeciwko obrotowi gospodarczemu²¹.

2. Polityka orzekania kar wobec cudzoziemców w latach 2004–2012 w Polsce

Polityka orzekania kar wobec cudzoziemców nie odbiega zasadniczo od generalnej tendencji obecnej w prowadzonej w Polsce w ostatnich latach polityce karnej ogółem. Zdecydowanie najczęściej sądy sięgają po karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w następnej kolejności po karę grzywny i bezwzględnego pozbawienia wolności, sporadycznie korzystając z możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności²².

Obserwacja polityki orzekania kar wobec cudzoziemców prowadzi do wniosku, że na przestrzeni badanych lat średni odsetek kary ograniczenia wolności wynosił zaledwie 2% wszystkich orzeczonych kar. Jej poziom nie zmieniał się, stanowiąc zaledwie 1–2% w strukturze kar orzekanych w każdym badanym roku łącznie. Jeśli porównamy te dane z ogólną strukturą kar orzekanych w Polsce okazuje się, że kolejność ich wymiaru jest następująca: kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania orzekana jest najczęściej, następnie grzywna, kara ograniczenia wolności i kara bezwzględnego pozbawienia wolności²³. Na tym tle widać, że kara ograniczenia wolności jest stosowana wobec cudzoziemców jeszcze rzadziej aniżeli wobec skazanych ogółem. Wynika to zapewne z konstrukcji kary ograniczenia wolności, jaką w interesującym nas okresie przewidywał polski kodeks karny, która zakłada obowiązek wykonywania przez skazanego pracy na cele społeczne lub potrącenie wynagrodzenia za pracę osób zatrudnionych. Cudzoziemcy często nie mają stałego zatrudnienia, z którego można by dokonywać potrącenia, a organizowanie im nieodpłatnej pracy na cele społeczne może napotykać na większe trudności niż w przypadku polskich obywateli, chociażby ze względu na bariery językowe i kulturowe.

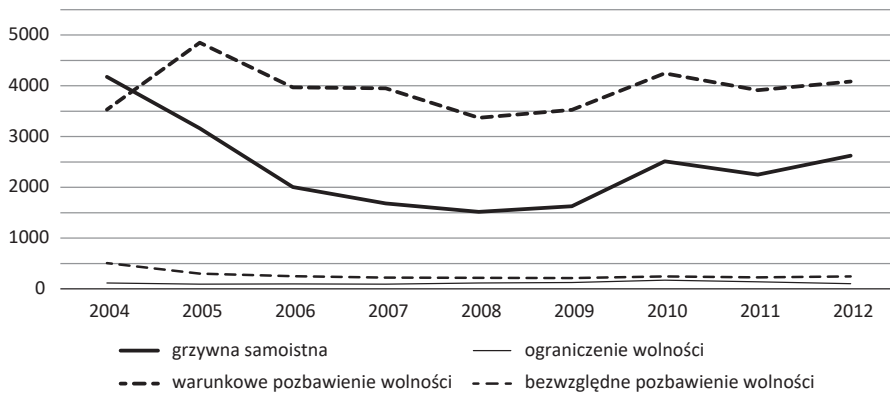
Grzywnę jako karę samoistną sąd orzekł wobec obcokrajowców w latach 2004–2012 łącznie w 36% przypadków wszystkich orzeczonych kar. Warto zauważyć, że w 2004 r. grzywny stanowiły 50% kar orzeczonych, podczas gdy w kolejnym roku odsetek ten silnie zmalał (o 12 punktów procentowych), a w latach 2006–2009 był

²¹ J. Błachut, *Polityka karna i stan przestępczości...*, op. cit., s. 202.

²² Por. m in. z danymi statystycznymi za 2012, <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2012/>.

²³ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce...*, op. cit., s. 245.

Wykres 5. Rodzaje kary orzeczonej wobec cudzoziemców w Polsce w latach 2004–2012

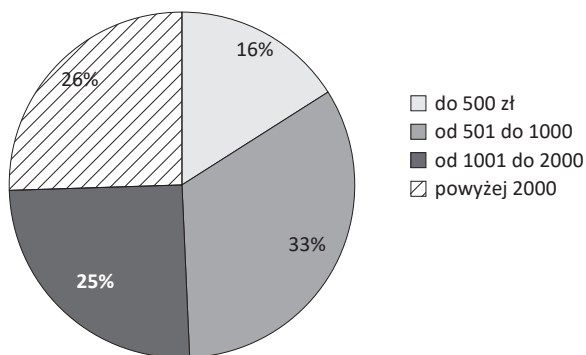
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

na najniższym poziomie (ok. 30% wszystkich kar orzeczonych). Od 2010 r. odnotowujemy ponowny wzrost udziału tej kary w orzekanych wyrokach. W 2012 r. sądy orzekły grzywnę jako karę samoistną wobec 2622 cudzoziemców. Obniżenie liczby wymierzanych kar grzywny wobec cudzoziemców w latach 2007–2009 może wynikać z trudności związanych z ich egzekucją, która w latach kryzysu ekonomicznego mogła być szczególnie utrudniona.

Wykres 6 ilustruje strukturę wysokości kary grzywny samoistnej orzekanej wobec cudzoziemców. Można z niego odczytać, że w 1/3 przypadków sądy orzekają karę w wysokości od 500 do 1000 zł, a kary powyżej 1000 zł stanowią nieco ponad połowę wszystkich orzekanych kar. 26% grzywnien przekracza kwotę 2000 zł. W strukturze kary grzywny orzekanej przez polskie sądy ogółem dominują kary w przedziale między 100 a 500 zł i między 500 a 1000 zł²⁴, z przewagą na korzyść tych pierwszych, co pokazuje, że wobec cudzoziemców polityka wymierzania kar finansowych jest nieco ostrzejsza.

Warto dodatkowo zauważyć, że najniższy wymiar grzywny, w wysokości do 300 zł, w badanym okresie orzeczono w niecałych 6% wyroków. Dodatkowo od 2006 r. prowadzona jest statystyka kary grzywny powyżej 5000 zł i w okresie 2006–2012 została ona orzeczona wobec nieco powyżej 1500 osób, co stanowi 11% osób skazanych na samoistną karę grzywny w okresie 2006–2012, niemniej dla zachowania porównywalności danych została ona zawarta w kategorii „powyżej 2000 zł”. Dla pełnego obrazu polityki orzekania wobec cudzoziemców samoistnej kary grzywny należy dodać, że jest ona zazwyczaj orzekana bezwzględnie, co dotyczy głównie grzywny zasądzonej w najwyższym wymiarze kary (gdzie zawieszenie kary orzeczono jedynie w 4% przypadków), ale i w pozostałych przedziałach zawieszenie

²⁴ M. Melezini, *Środki karne*, w: M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6. *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 338.

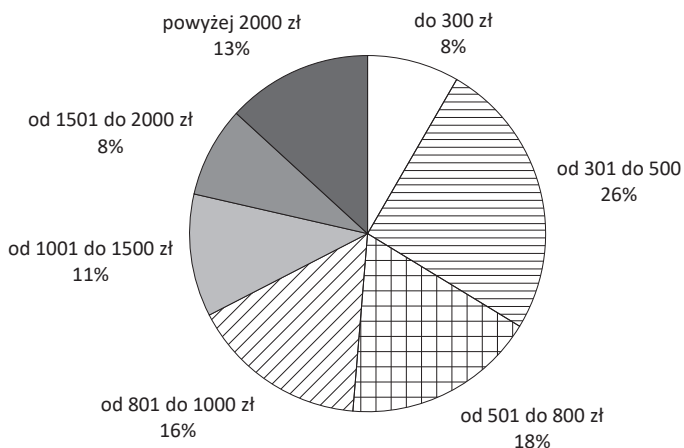
Wykres 6. Wysokość samoistnej kary grzywny orzekanej wobec cudzoziemców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

kary nie jest typową praktyką i orzeczono je w przypadku od 6% (kary do 500 zł) do 13% (kary od 1000 do 2000 zł) wyroków.

Grzywna jako kara dodatkowa została orzeczona wobec 42% skazanych na karę pozbawienia wolności w całym badanym okresie, czyli w blisko 16 tys. przypadków, z ponad 37 tys. osób skazanych na warunkową, jak i bezwzględną karę pozbawienia wolności. Co istotne, w zdecydowanej większości tych przypadków grzywnę tę z kolei orzeczono w zawieszeniu.

Wykres 7 obrazuje strukturę wysokości dodatkowej kary grzywny nałożonej na cudzoziemców w analizowanych latach. Widać, że nie ma silnej dominanty wśród orzekanej wysokości kary, sądy zachowują sporą elastyczność, dostosowując wysokość grzywny do indywidualnych przypadków.

Wykres 7. Wysokość dodatkowej kary grzywny orzekanej wobec cudzoziemców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Jednocześnie, co trzeba koniecznie podkreślić, aż 96% tych kar, czyli grzywien obok pozbawienia wolności, orzeczono w zawieszeniu. Oznacza to, że spośród prawie 16 tys. osób skazanych na karę grzywny obok kary pozbawienia wolności bezwzględny wymiar kary orzeczono zaledwie wobec nieco ponad 600 osób. W przedziale wymiaru kary od 100 do 500 zł odsetek wyroków w zawieszeniu to 99%, czyli spośród ponad 4300 osób bezwzględną karę grzywny sądy orzekły zaledwie wobec 50 osób. Widać więc, że grzywna orzekana jako kara dodatkowa obok pozbawienia wolności jest traktowana przez sądy w kategoriach bardziej symbolicznych i jej głównym celem nie jest zadanie cudzoziemcom rzeczywistej dotkliwości finansowej. Może to jednak wynikać także z pragmatyzmu sędziów, będącego wynikiem trudności związanych z egzekucją grzywien od cudzoziemców, zwłaszcza tych, którzy zostają skazywani na kary bezwzględnego pozbawienia wolności.

Największy odsetek (ponad 60%) cudzoziemców w badanym okresie skazano na karę pozbawienia wolności. W 2007 r. wyniósł on rekordowe 70% skazanych, co oznacza ponad 4000 osób. Poza 2004 r., kiedy osoby z orzeczonym wyrokiem pozbawienia wolności stanowiły 48% skazanych obcokrajowców, odsetek ten generalnie nie spada poniżej 60%. Podobnie jak w przypadku osób skazywanych w Polsce ogółem, kary pozbawienia wolności w zdecydowanej większości orzekane są z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Sędziowie postanowili orzec kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania wobec cudzoziemców w 94% przypadkach w całym badanym okresie. Tendencja ta jest stała i z wyłączeniem 2004 r., kiedy odsetek tych kar wynosił 87%, poziom orzekanych kar pozbawienia wolności w zawieszeniu oscyluje między 94 a 95% wszystkich orzekanych kar pozbawienia wolności. Oznacza to, że w badanym okresie bezwzględna kara pozbawienia wolności została orzeczona łącznie wobec 2431 skazanych cudzoziemców.

Sędziowie najczęściej orzekali wobec obcokrajowców sześciomiesięczny wymiar kary (co nie odbiega od ogólnej tendencji w wysokości orzekanych kar w Polsce) – w badanym okresie karę taką wymierzono prawie 12 tys. cudzoziemców, co stanowi 31% skazanych na karę pozbawienia wolności, 98% tych wyroków zapadło z zastosowaniem warunkowego zawieszenia ich wykonania. Rzadziej sędziowie wymierzali karę w wymiarze od 7 do 11 miesięcy pozbawienia wolności (21% skazanych), z czego w zawieszeniu 97% wyroków i w wysokości roku pozbawienia wolności (także 21% skazanych), z czego w zawieszeniu 95% wyroków. Widać zatem, że najczęściej wymierzano kary najkrótsze – na karę pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do roku skazano łącznie 73% obcokrajowców, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności, przy czym zdecydowana większość tych kar została zawieszona. Jeżeli dodamy do tego także wyroki niższe niż sześć miesięcy okazuje się, że odsetek kar najłagodniejszych wzrośnie do ponad 86% wszystkich orzeczonych. Polskie sądy bardzo rzadko orzekają wobec obcokrajowców wyższe wymiary kar pozbawienia wolności, a kary powyżej ośmiu lat pozbawienia wolności stanowią zaledwie 0,16% orzekanych kar (w sumie kary takie orzeczono wobec

59 osób, w tym wobec 12 osób karę 25 lat pozbawienia wolności, a wobec trzech osób – karę dożywotniego pozbawienia wolności). Oczywiście najwyższe wymiary kary pozbawienia wolności (od ośmiu lat do dożywocia) są w całym badanym okresie orzekane bez warunkowego zawieszenia ich wykonania.

Wszystkie trzy osoby, które otrzymały karę dożywotniego pozbawienia wolności, zostały skazane za zabójstwo na podstawie art. 148 § 1 k.k.²⁵ Także w przypadku skazania przez sąd na karę 25 lat pozbawienia wolności podstawą najczęściej był wskazany przepis (dziewięć wyroków spośród 12). Dwa razy podstawą był typ kwalifikowany tego przestępstwa, polegający na popełnieniu zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych, w tym był on podstawą skazania jedynej kobiety wśród wszystkich 59 osób, skazanych w całym badanym okresie na kary przekraczające wymiar ośmiu lat. Jedna osoba została skazana na podstawie art. 280 § 2 k.k. za rozbój z użyciem broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu.

Jak już wspomniano, kara pozbawienia wolności rzadko orzekana jest w sposób bezwzględny, warto zatem prześledzić za jakie przestępstwa obcokrajowcy faktycznie trafiają do polskich więzień. W badanym okresie na bezwzględną karę pozbawienia wolności skazano łącznie 2431 osób. Tabela 1 przedstawia liczby skazanych na karę pozbawienia wolności bez jej warunkowego zawieszenia w głównych kategoriach przestępstw, za które wymierzany jest ten rodzaj kary, na tle ogólnej liczby

Tabela 1. Cudzoziemcy skazani na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem skazani na bezwzględną karę pozbawienia wolności	509	300	249	224	218	216	244	226	245
Skazani za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	61	42	39	24	30	38	51	54	60
Skazani za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	73	61	32	34	35	24	35	9	20
Skazani za przestępstwa przeciwko mieniu	223	122	102	71	83	76	75	67	81

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

²⁵ Art. 148 § 1: „Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”.

skazanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Skazani w tych kategoriach to prawie 70% skazanych na bezwarunkową karę pozbawienia wolności.

Wyraźnie widać, że w badanych latach główną kategorią przestępstw, za którą cudzoziemcy trafiali w Polsce do zakładów karnych, były przestępstwa przeciwko mieniu. W tej kategorii najwięcej osób skazano na podstawie art. 278 § 1 k.k. (kradzież), art. 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem) oraz art. 280 § 1 k.k. (kradzież z użyciem przemocy). Analizując dane, należy mieć na uwadze, że było to w sumie 900 osób we wszystkich badanych latach, co stanowi 1,5% wszystkich skazanych cudzoziemców w objętym badaniami okresie.

Pośród cudzoziemców skazanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania 16% zostało na nią skazanych za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Pod tą kategorią kryją się głównie przestępstwa popełniane na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2009 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²⁶, a w szczególności jej art. 63 ust. 3 (przemyt środków odurzających w znacznej ilości). Na przestrzeni badanych lat rośnie odsetek osób skazywanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności w tej kategorii – w latach 2004–2007 stanowili oni średnio 13% osób skazanych na bezwarunkową karę więzienia, w latach 2010–2012 zaś – już 23%. Niemniej jednak, podobnie jak w przypadku poprzedniej kategorii, musimy pamiętać, że mówimy w sumie o niespełna 400 osobach.

Trzecią istotną kategorią przestępstw, za które cudzoziemcy trafiają do polskich więzień, są przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, dotyczy to 13% skazanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w badanym okresie, czyli 323 osób. Warto jednak zauważyć, że wyraźnie spada udział osób popełniających przestępstwa w tej kategorii w ogólnej liczbie skazanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności. W rekordowym 2005 r. stanowili oni 20% skazanych, a w latach 2011–2012 już tylko 6% skazanych.

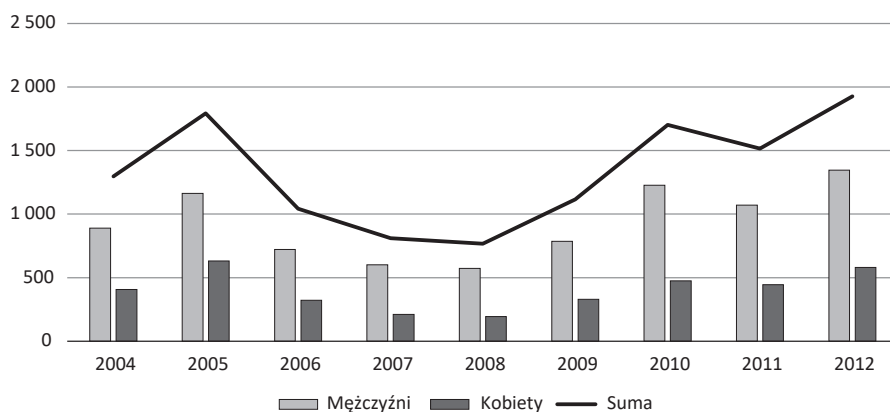
Na koniec warto zwrócić uwagę na fakt, że począwszy od 2005 r. liczba osób skazanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności nie przekracza 300 osób. Jest to więc absolutny margines wśród kar wymierzanych wobec cudzoziemców. Sięganie po karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania wobec cudzoziemców tylko wówczas, kiedy inna kara lub środek karny nie są w stanie spełnić celów kary (czyli działanie zgodnie z ogólną kodeksową dyrektywą sądowego wymiaru kary), wydaje się szczególnie uzasadnione i racjonalne. Pobyt cudzoziemców w zakładzie karnym jest bowiem jeszcze bardziej dotkliwy z uwagi na bariery językowe, kulturowe i stereotypy wobec przedstawicieli poszczególnych narodowości. Rzadziej niż obywatele polscy mogą oni liczyć również na kontakty i wsparcie najbliższych, którzy nie zawsze przebywają wraz z nimi na terytorium Polski.

²⁶ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 224 z późn. zm.

3. Polityka orzekania kar za poszczególne rodzaje przestępstw

3.1. Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów

Najczęściej popełniane przez cudzoziemców w Polsce w ostatnich latach przestępstwa należą do kategorii przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów. Głównie dochodzi do naruszenia art. 270 § 1 k.k., czyli przerabiania lub podrabiania dokumentu w celu użycia sfałszowanego dokumentu za autentyczny.

Wykres 8. Cudzoziemcy skazani za przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów popełniane są głównie przez mężczyzn, z których nieco ponad 60% skazanych to obywatele Ukrainy, 10% obywatele Białorusi, co jest oczywiste ze względu na wysoki odsetek przedstawicieli tych narodowości przebywających na terytorium Polski. Warto zwrócić uwagę, że w ostatnich badanych latach liczba osób skazanych za przestępstwa należące do tej kategorii ma tendencję wzrostową, przy czym najsilniejszy wzrost zanotowano w 2005 r. oraz w latach 2010 i 2012. Taki obraz statystyki nie budzi wątpliwości, ponieważ cudzoziemcy przebywający na terytorium Polski zobowiązani są do uzyskiwania wielu dokumentów w postaci pozwoleń na pobyt i pracę²⁷. Często nie są zorientowani w obowiązujących w tym zakresie regulacjach prawnych, do tego dochodzą bariery językowe i kulturowe, które utrudniają rozumienie procedur administracyjnych i powodują, że niekoniecznie „świadomie” cudzoziemcy popełniają czyny zabronione przez kodeks karny. Dodatkowo liczne nowelizacje poprzednio

²⁷ Por. ustawę z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1990 z późn. zm.

obowiązującej ustawy o cudzoziemcach z 2003 r., powodowały, że był to akt nieczytelny i w wielu miejscach niejednoznaczny.

Jak już wskazano wyżej, w tej kategorii najczęstszą podstawą wydania wyroku skazującego był art. 270 § 1 k.k.²⁸ Liczba skazanych z tego paragrafu w opisywanej kategorii, w badanym okresie wynosiła średnio 82%, przy czym w latach 2004–2007 było to ponad 94% skazanych w kategorii przestępstw wobec wiarygodności dokumentów, ale od 2008 r. odsetek ten maleje z roku na rok i w 2012 r. wynosił 64%. Systematycznie za to rośnie w tej kategorii udział wyroków wydanych na podstawie art. 272 k.k.²⁹ W latach 2004–2006 był on podstawą zaledwie 1% wyroków w tej kategorii, podczas gdy w 2011 r. – ponad 10%, a w 2012 – 18% wyroków za przestępstwa przeciw wiarygodności dokumentów. Kary orzekane za naruszenie art. 270 § 1 k.k. to przede wszystkim warunkowe pozbawienie wolności (od 60 do 75% orzekanych wyroków), z czego wymiar kary najczęściej wynosi od sześciu miesięcy do roku pozbawienia wolności. Drugim pod względem częstotliwości rodzajem kary jest grzywna samoistna (od 23 do 39% wyroków), zazwyczaj w wysokości od 500 do 1500 zł.

3.2. Polityka orzekania kar za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu

Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu stanowią drugą najczęściej odnotowywaną kategorię przestępstw popełnianych przez cudzoziemców w Polsce. Jest to jednocześnie kategoria, której wielkość od 2009 r. zdecydowanie spadła (skazani w latach 2011 i 2012 łącznie stanowią 75% liczby skazanych w rekordowym 2005 r.), co prawdopodobnie jest następstwem depenalizacji nielegalnego przekraczania granicy. Za przestępstwa w tej kategorii najczęściej skazywani są obywatele Ukrainy (40% skazanych) oraz Federacji Rosyjskiej (18% skazanych). Obywatele Mołdawii i Białorusi stanowią po 6% skazanych.

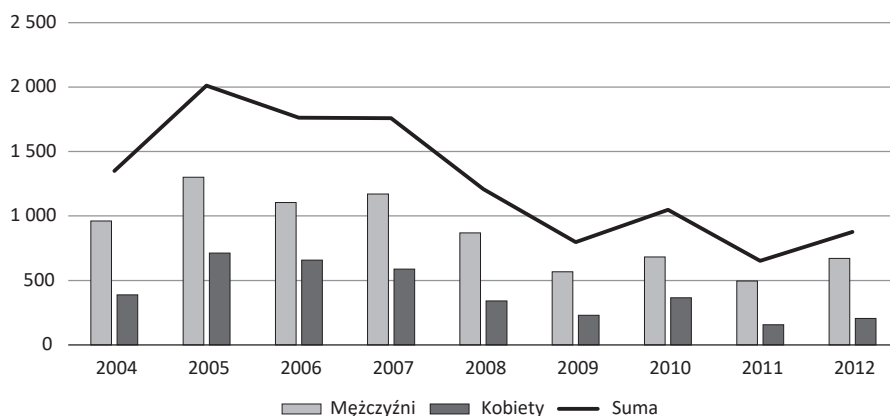
Podobnie jak w wypadku pozostałych głównych kategorii przestępstw popełnianych przez cudzoziemców, również w tym przypadku widać silną koncentrację na jednym czynie. Wśród przestępstw tego rodzaju najczęstszą podstawą wyroków były do 2005 r. art. 264 § 1 k.k. i art. 264 § 2 k.k., a od 2006 r. – art. 264 § 2 k.k.³⁰ Wynika z tego, że sądy od momentu utraty możliwości ukarania sprawcy za zwykłe nielegalne przekroczenie granicy zaczęły wydawać orzeczenia skazujące za typ

---

²⁸ Art. 270 § 1 k.k.: „Kto, w celu użycia za autentyczny, podrabia lub przerabia dokument lub takiego dokumentu jako autentycznego używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

²⁹ Art. 272 k.k.: „Kto wyludza poświadczenie nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd funkcjonariusza publicznego lub innej osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

³⁰ Art. 264 § 2 k.k.: „Kto wbrew przepisom przekracza granicę Rzeczypospolitej Polskiej, używając przemocy, groźby, podstępu lub we współdziałaniu z innymi osobami, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Wykres 9. Cudzoziemcy skazani za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

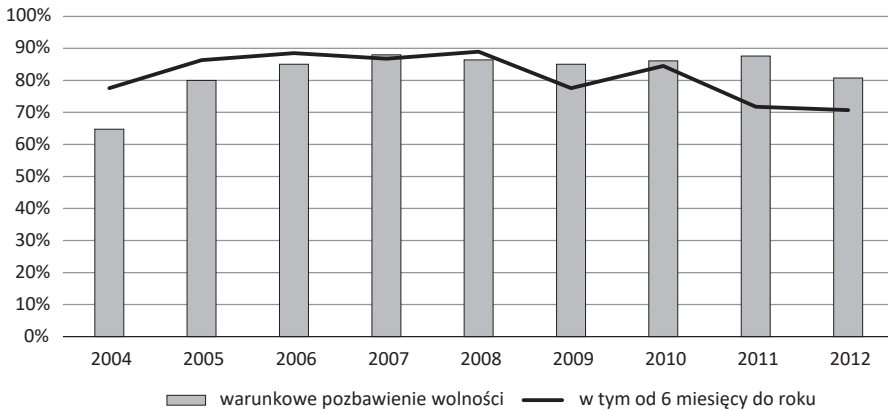
kwalifikowany tego czynu, którego znamię stanowi współdziałanie, co może być na przykład wynikiem błędnej interpretacji stanu faktycznego. Cudzoziemcy w istocie często przekraczają granicę w grupach i wspólnie z innymi osobami, co jednak niekoniecznie musi wypełniać znamiona współsprawstwa, które polega na działaniu wspólnie z drugą osobą lub osobami, objętym ich porozumieniem (element subiektywny) i pewnym działaniem wspólnym, składającymi się na całość wypełniającą znamiona określonego przestępstwa (element obiektywny)³¹. W tej kategorii ok. 80% sprawców zostało skazanych w oparciu na podstawie tego paragrafu.

Warto zauważyć, że w tej kategorii przestępstw sądy zasądają głównie karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, najczęściej w wymiarze od sześciu miesięcy do roku. Na wykresie 10 w kolumnach przedstawiono odsetek osób, wobec których zasądzono warunkowe pozbawienie wolności (średnio w badanym okresie było to 83% skazanych w tej kategorii). Linia ciągła obrazuje odsetek skazanych na warunkowe pozbawienie wolności, wobec których zasądzono karę w wysokości od sześciu do 12 miesięcy (średnio w badanym okresie 81% skazanych na warunkowe pozbawienie wolności).

Widać wyraźnie, że kara warunkowego pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu jest zdecydowanie najczęściej orzekaną karą – były lata, gdy była ona orzekana wobec prawie 90% skazanych. Jednocześnie można zauważyć, że zmiana przepisów nie wpłynęła na wysokość zasądzanych wyroków – w latach 2006–2008, kiedy w wyniku zmian w prawie można by oczekiwać, że zmieni się wysokość zasądzanych wyroków, wymiar kary od sześciu do 12 miesięcy zasądzany jest wobec stałego odsetka – od 86 do 88% skazanych. W 2009 r., a póź-

³¹ L. Gardocki, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 92.

Wykres 10. Struktura wyroków za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

niej od 2011 r. odsetek osób skazywanych na ten wymiar kary malał, a stopniowo coraz większego znaczenia nabierały niższe wymiary kar (warunkowe pozbawienie wolności od czterech do pięciu miesięcy w 2008 r. zasądzono wobec 3% skazanych na warunkowe pozbawienie wolności, a w 2012 r. – wobec 16%). Rysuje się zatem tendencja obniżania zasądzanych wobec cudzoziemców wyroków w tej kategorii.

3.3. Polityka orzekania kar za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji

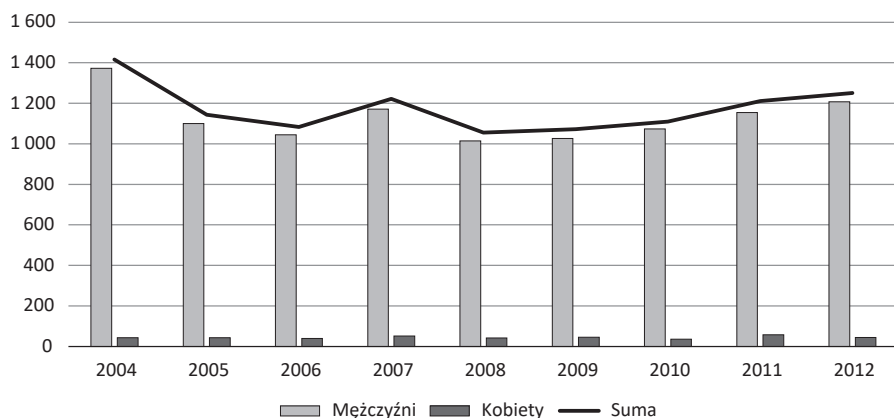
Kolejna kategoria przestępstw, za które najczęściej skazywani są cudzoziemcy w Polsce, to przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Ich dynamikę w badanym okresie ilustruje wykres 11.

Liczba skazanych w tej kategorii nie ulega silnym wahaniom na przestrzeni lat i wynosi średnio 1100–1200 osób rocznie. Rekordowy pod tym względem był rok 2004, gdy skazano ponad 1400 osób, niemniej jednak w całym badanym okresie liczba skazanych nigdy nie spadła poniżej 1000 osób.

Należy podkreślić, że w tej kategorii odnotowano największą różnorodność narodowości wśród skazanych – ponad 100. Podobnie jak w innych kategoriach, najliczniejszą grupą byli Ukraińcy (25% skazanych), ale zupełnie inaczej niż w innych kategoriach 13% odsetek skazanych stanowili Niemcy. Wyroki zapadały prawie wyłącznie na podstawie art. 178a § 1 k.k.³² oraz art. 178a § 2 k.k.³³

³² Art. 178a § 1: „Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości o lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

³³ Art. 178a § 2 k.k.: „Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania inny pojazd niż określony w § 1, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.

Wykres 11. Cudzoziemcy skazani za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Tabela 2. Odsetek skazanych w kategorii przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji w latach 2004–2012

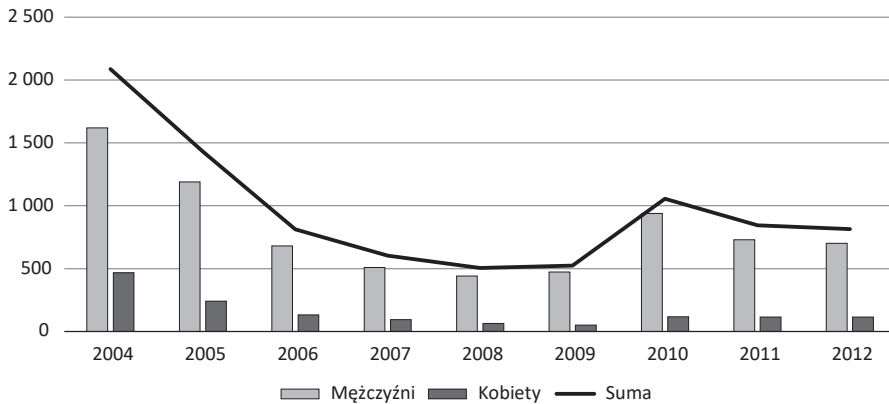
Podstawa wyroku	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Art. 178a § 1 k.k.	68%	63%	70%	73%	68%	73%	76%	73%	71%
Art. 178a § 2 k.k.	12%	14%	12%	12%	12%	12%	12%	12%	11%
Suma	80%	77%	82%	85%	80%	85%	87%	85%	82%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

W przypadku obu paragrafów, będących podstawą wyroków, orzekano *de facto* wyłącznie dwa rodzaje kary – samoistną karę grzywny lub karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W przypadku art. 178a § 1 k.k. w średnio 48% wyroków orzekano samoistną karę grzywny (głównie w wymiarze od 800 do 2000 zł), warunkową karę pozbawienia wolności – w 50% przypadków (głównie w wymiarze od czterech do sześciu miesięcy). Natomiast w przypadku art. 178a § 2 k.k. nieco częściej, bo w 55% przypadków, orzekano samoistną karę grzywny (głównie w wymiarze od 300 do 1000 zł), a nieco rzadziej, bo średnio w 35% przypadków, karę warunkowego pozbawienia wolności (głównie w wymiarze od trzech do sześciu miesięcy).

3.4. Polityka orzekania kar za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu

Ponad 14% wyroków skazujących cudzoziemców w badanym okresie orzeczono za popełnienie przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu, a przede wszystkim za nieprawidłowości w płaceniu podatków (art. 54 § 1 k.k.s.³⁴).

Wykres 12. Cudzoziemcy skazani za popełnienie przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Warto jednak zauważyć, że liczba skazanych w tej kategorii bardzo zmalała w badanym okresie, w 2004 r. stanowiła prawie 25% wśród wszystkich skazanych cudzoziemców, następnie raptownie spadała, a w 2010 r. ponownie wzrosła i oscyluje odtąd wokół 10%. Osoby popełniające przestępstwa karno-skarbowe, kwalifikowane jako przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, najczęściej otrzymywały karę w postaci grzywny samoistnej, głównie w wymiarze powyżej 2000 zł. Praktycznie nie była w tym przypadku stosowana kara w zawieszeniu (odsetek kar warunkowych to ok. 1–2% osób skazanych w tej kategorii). Tabela 3 obrazuje, jak na przestrzeni badanych lat zmieniał się wymiar kary.

Można zauważyć, że na stałym poziomie utrzymuje się rodzaj kary wyznaczanej za działania przeciwko obrotowi gospodarczemu, niemniej jednak od 2008 r. bardzo wzrosła wysokość kar nakładanych na cudzoziemców. O ile na początku badanego okresu najwyższe wymiary grzywny, powyżej 2000 zł, dotyczyły od 20 do 40% skazanych, o tyle w latach 2009–2012 ponad 70% skazanych otrzymało taki

³⁴ Art. 54 § 1 k.k.s.: „Podatnik, który uchylając się od opodatkowania, nie ujawnia właściwemu organowi przedmiotu lub podstawy opodatkowania lub nie składa deklaracji, przez co naraża podatek na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie”.

Tabela 3. Wyroki przeciwko obrotowi gospodarczemu

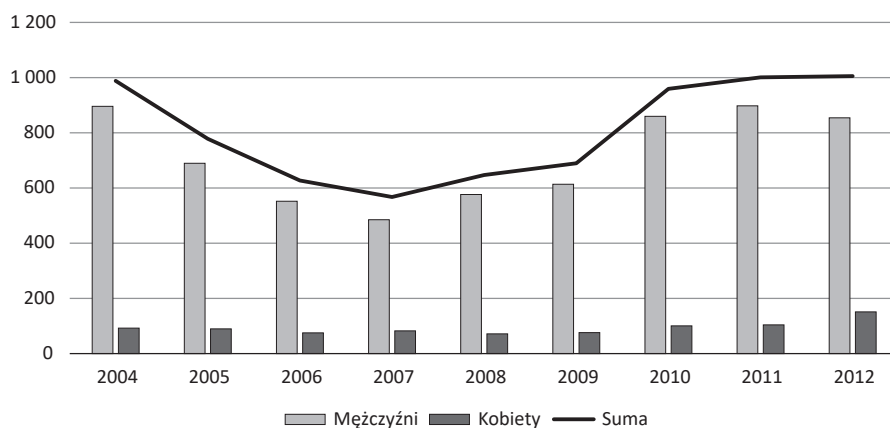
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Grzywna samoistna	96%	97%	94%	94%	89%	89%	94%	91%	88%
W tym grzywna powyżej 2000 zł	22%	32%	40%	48%	62%	72%	80%	81%	78%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

wymiar kary. Częściowo jest to zapewne związane z inflacją, jednak między rokiem 2007 a 2008 zauważamy wzrost aż o 14 punktów procentowych.

3.5. Polityka orzekania kar za przestępstwa przeciwko mieniu

Osoby skazane za przestępstwa przeciwko mieniu to ostatnia tak liczebna grupa skazanych cudzoziemców, obejmująca łącznie ponad 7000 osób, czyli 12% wszystkich ujawnionych spraw w całym badanym okresie. W latach 2006–2007 widoczny jest wyraźny spadek tego rodzaju czynów, a od 2008 r. stopniowy wzrost.

Wykres 13. Cudzoziemcy skazani za przestępstwa przeciwko mieniu w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych ministerstwa sprawiedliwości.

Warto zaznaczyć, że koncentracja wyroków w tej kategorii jest słabsza niż w pozostałych kategoriach, niemniej nadal jest zauważalna. Skazani cudzoziemcy zazwyczaj ponoszą odpowiedzialność na podstawie dwóch artykułów – art. 286 § 1 k.k.³⁵

³⁵ Art. 286 § 1 k.k.: „Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

oraz art. 291 § 1 k.k.³⁶ Sprawcy tych właśnie przestępstw stanowią 40% skazanych za popełnienie przestępstw zakwalifikowanych do kategorii przestępstw przeciwko mieniu. Pozostałe czyny popełniane były jednostkowo i wypełniały znamiona następujących przestępstw: art. 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem) i art. 292 § 1 k.k. (paserstwo nieумыślne).

21% skazanych za przestępstwa przeciwko mieniu to obywatele Ukrainy, 10% – obywatele Rumunii, 9% – Białorusini, po 8% – Rosjanie i Litwini, łącznie narodowości te stanowią prawie 60% skazanych w kategorii przestępstw przeciwko mieniu.

Kiedy analizujemy politykę orzekania kar względem cudzoziemców popełniających przestępstwa przeciwko mieniu, okazuje się, że sądy w zdecydowanej większości orzekają kary pozbawienia wolności. Tabela 4 przedstawia relację wyroków bezwzględnej kary pozbawienia wolności i kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w odniesieniu do niniejszej kategorii w badanym okresie.

Tabela 4. Wyroki w kategorii przestępstw przeciwko mieniu

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania	58%	65%	66%	68%	70%	68%	68%	74%	71%
Kara pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania	23%	16%	16%	13%	13%	11%	8%	7%	8%
Suma	81%	81%	82%	81%	83%	79%	76%	81%	79%

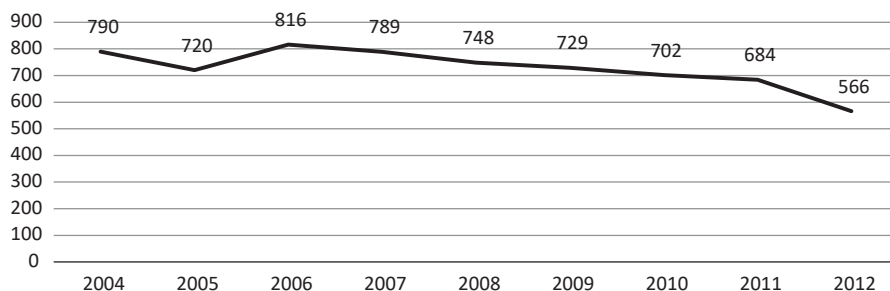
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wyraźnie widać, że na przestrzeni lat rósł odsetek kar pozbawienia wolności wymierzanych z warunkowym zawieszeniem wykonania, przy jednoczesnym spadku odsetka kar wymierzanych bezwarunkowo. Kary orzekane w zawieszeniu stanowią znaczną większość. Oba rodzaje kar wymierzane były zazwyczaj w wymiarze od sześciu miesięcy do roku pozbawienia wolności (ponad 50% orzeczonych wyroków), przy czym przy wyższych wymiarach kary (od więcej niż dwóch lat pozbawienia wolności), które stanowiły jedynie ok. 3% wszystkich kar pozbawienia wolności w tym okresie, *de facto* nie były orzekane warunkowe wymiary kar.

³⁶ Art. 291 § 1 k.k.: „Kto rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

3.6. Polityka orzekania kar za najcięższe przestępstwa

Warto w tym miejscu pochylić się również nad cudzoziemcami, którzy dopuścili się najcięższego z przestępstw, czyli zabójstwa; w całym badanym okresie z art. 148 k.k. skazano 60 osób. Odsetek przestępstw najcięższych, w szczególności zabójstw, w statystykach ogólnych jest również marginalny i, co warto dodać, w interesującym nas okresie liczba przestępstw kwalifikowanych z art. 148 k.k. ulegała stałej tendencji spadkowej³⁷.

Wykres 14. Liczba stwierdzonych zabójstw w 2004–2012

Źródło: www.policja.gov.pl.

Jeżeli chodzi o cudzoziemców sprawców zabójstw, to w 2004 r. było ich 15 skazanych z art. 148 § 1 k.k. (w tym 14 mężczyzn i 1 kobieta) oraz 2 mężczyzn z art. 148 § 2 k.k., a wobec 11 osób (w tym 1 kobiety) orzeczono bezwzględną karę pozbawienia wolności. W przypadku dwóch mężczyzn i jednej kobiety skazanych na podstawie art. 148 § 1 k.k. sądy wymierzyły karę w przedziale między 8 a 10 lat, wobec ośmiu mężczyzn skazanych z art. 148 § 1 k.k. – karę w przedziale między 10 a 15 lat, podobną karę wymierzono dwóm sprawcom zabójstwa określonego w art. 148 § 2 k.k., natomiast kolejnym dwóm sprawcom sądy zdecydowały się wymierzyć karę 25 lat pozbawienia wolności.

W 2005 r. wśród sprawców zabójstw było ośmiu cudzoziemców (wyłącznie mężczyźni), skazanych z art. 148 § 1 k.k. na następujące rodzaje kar: jeden sprawca na bezwzględną karę pozbawienia wolności w wymiarze między trzy a pięć lat; trzech sprawców na karę w wymiarze między pięć a osiem lat; jeden sprawca na karę w wymiarze między osiem a 10 lat; dwóch sprawców na karę w wymiarze między 10 a 15 lat i jeden sprawca na karę 25 lat pozbawienia wolności. Zastanawiające jest, że wobec czterech sprawców sądy wymierzyły karę łagodniejszą niż dolna granica ustawowego zagrożenia, która została określona na osiem lat. Musiały więc w tych sprawach skorzystać z możliwości zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, która w przypadku zbrodni innej, zagrożonej co najmniej karą

³⁷ www.policja.gov.pl [dostęp: 14.04.2005].

25 lat pozbawienia wolności, pozwala na wymierzenie kary w wysokości nie niższej od 1/3 dolnej granicy ustawowego zagrożenia.

W 2006 r. liczba cudzoziemców sprawców zabójstw wynosiła siedem. Skazano trzech mężczyzn i jedną kobietę z art. 148 § 1 k.k. oraz trzech mężczyzn z art. 148 § 2 k.k. Na karę pozbawienia wolności w wymiarze między pięć a osiem lat skazano z art. 148 § 1 k.k. jednego mężczyznę, a z art. 148 § 2 k.k. – 3 mężczyzn. Jeden mężczyzna i jedna kobieta dostali wyroki w przedziale między 10 a 15 lat, przy skazaniu z art. 148 § 1 k.k. W jednym przypadku wobec mężczyzny cudzoziemca sąd zdecydował się orzec karę 25 lat pozbawienia wolności.

W 2007 r. liczba skazanych za zabójstwo spadła do trzech, byli to wyłącznie mężczyźni, których podstawę wyroku stanowił art. 148 § 1 k.k., a wymiar kary w jednym przypadku wynosił między pięć a osiem lat, w pozostałych zaś dwóch – między 10 a 15 lat.

W 2008 r. skazanych sprawców zabójstw było ośmiu, w tym pięciu mężczyzn skazanych z art. 148 § 1 k.k., dwóch z nich na karę 25 lat pozbawienia wolności a trzech pozostałych na kary między pięć a osiem lat pozbawienia wolności, między trzy a pięć lat pozbawienia wolności i na karę trzech lat pozbawienia wolności, jedna kobieta została skazana z art. 148 § 2 k.k. na karę 25 lat pozbawienia wolności i dwóch mężczyzn skazano z art. 148 § 4 k.k. (jeden otrzymał karę w przedziale między 10 a 15 lat pozbawienia wolności, drugi w wymiarze od roku do dwóch lat).

W 2009 r. liczba zabójstw dokonywanych przez cudzoziemców wzrosła. Skazano 10 sprawców w tym jedną kobietę, wszystkich na podstawie art. 148 § 1 k.k. i jednego na podstawie art. 148 § 2 pkt 4 k.k., czyli za zabójstwo z użyciem broni palnej lub innego niebezpiecznego narzędzia. Wobec jednego ze sprawców sąd wymierzył karę między trzy a pięć lat pozbawienia wolności, wobec jednego karę między pięć a osiem lat, wobec dwóch sprawców, w tym kobiety, karę między osiem a 10 lat, wobec czterech sprawców, w tym działającego przy użyciu broni palnej lub innego niebezpiecznego narzędzia, karę w wymiarze między 10 a 15 lat pozbawienia wolności. W dwóch przypadkach sąd orzekł karę dożywotniego pozbawienia wolności, przy czym warto zaznaczyć, że oba czyny były kwalifikowane z art. 148 § 1 k.k., a więc za typ podstawowy, podczas gdy w latach wcześniejszych nawet za kwalifikowane typy tego przestępstwa orzekano co najwyżej karę 25 lat pozbawienia wolności. Wydaje się jednak, że odsetek cudzoziemców skazywanych za zabójstwa jest na tyle niewielki, że nie możemy na tej podstawie wyciągać wniosków o zaostreniu polityki wymiaru kar dla obcokrajowców.

W 2010 r. za zabójstwo typu zwykłego skazano czterech cudzoziemców, w tym jedną kobietę. Wobec trzech sprawców, w tym kobiety, sąd orzekł wyroki między 10 a 15 lat pozbawienia wolności, a w jednym przypadku wymierzył karę 25 lat pozbawienia wolności.

W 2011 r. za zabójstwo zwykle skazano pięciu mężczyzn obcego pochodzenia, dwóch z nich na kary w przedziale między pięć a osiem lat, dwóch na karę 25 lat pozbawienia wolności i jednego na karę dożywotniego pozbawienia wolności.

W 2012 r. z art. 148 k.k. skazano pięć osób, wyłącznie mężczyzn, trzem z nich sądy zdecydowały się wymierzyć karę pozbawienia wolności w wysokości między osiem a 10 lat pozbawienia wolności, jednemu karę w przedziale między 10 a 15 lat pozbawienia wolności i jednemu karę 25 lat pozbawienia wolności.

4. Polityka orzekania środków karnych wobec cudzoziemców w latach 2004–2012 w Polsce

W kodeksie karnym z 1997 r. zrezygnowano z instytucji kar dodatkowych, wprowadzając na ich miejsce system środków karnych, urzeczywistniając tym samym dążenie do racjonalizacji polityki karnej. Uzasadniano to faktem, że kary dodatkowe mogły być orzekane wyłącznie obok kar zasadniczych, natomiast wprowadzenie systemu środków karnych daje sądom dość szeroko zakrojone możliwości poprzestania na orzeczeniu wobec sprawcy wyłącznie środka karnego³⁸. Przepisy prawa stwarzają możliwość orzekania środków karnych obok kar, samoistnie, a także tytułem środka probacyjnego lub tytułem środka zabezpieczającego. Wydaje się, że wolą ustawodawcy było generalne zwiększenie roli środków karnych w polityce karnej. Polityka orzekania środków karnych wobec cudzoziemców w latach 2004–2012 w Polsce pokazuje jednak, że sądy nie były w tym zakresie zbyt aktywne, decydowały się rzadko na orzekanie środków karnych, a jeżeli już, to najczęściej sięgały po środek w postaci świadczenia pieniężnego i zakazu prowadzenia pojazdów lub przepadek przedmiotów. Dane statystyczne uwzględniające prawomocnie skazanych cudzoziemców według rodzaju przestępstwa, płci i wymiaru kary za czyn główny, pokazują, że w 2005 r. nastąpiło znaczne ograniczenie liczby orzekanych środków karnych, w stosunku do roku 2004 ich liczba zmalała pięciokrotnie i utrzymywała się mniej więcej na tym poziomie przez kolejne cztery lata, natomiast w 2010 r. środek karny orzeczono zaledwie raz, w 2011 r. w ogóle, a w 2012 r. dwukrotnie.

W 2004 r. sądy zdecydowały się łącznie orzec środki karne względem 42 cudzoziemców, w tym zaledwie wobec czterech kobiet. W 23 przypadkach zastosowano środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych wobec 22 mężczyzn i jednej kobiety, a w 24 przypadkach świadczenie pieniężne wobec 22 mężczyzn i 2 kobiet. Trzykrotnie sądy orzekły środek karny w postaci przepadku przedmiotów (wobec dwóch mężczyzn i jednej kobiety). Pozostałe środki karne w 2004 r. nie były orzekane w ogóle. Taka struktura środków karnych jest oczywiście związana z tym, że sądy sięgały po nie przede wszystkim w sytuacjach, kiedy cudzoziemcy popełniali przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Środkami karnymi ukarano 28 sprawców (26 mężczyzn i dwie kobiety), z czego 20 mężczyznom i jednej kobiecie postawiono zarzut z art. 178a § 1 k.k., czyli pro-

³⁸ M. Melezini, *Środki karne*, w: M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6..., *op. cit.*, s. 410–411.

wadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem alkoholu lub środka odurzającego, dwóm mężczyznom postawiono zarzut z art. 178a § 2 k.k., tj. obowiązujący wówczas zakaz prowadzenia roweru pod wpływem napojów alkoholowych lub środków odurzających, a pięciu osobom (czterem mężczyznom i jednej kobiecie) postawiono zarzut z art. 177 § 1 k.k., tj. nieumyślnego naruszenia zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym i nieumyślnego spowodowania wypadku, w którym inna osoba odniosła obrażenia. Wobec tych osób sądy orzekły łącznie 23 zakazy prowadzenia pojazdów mechanicznych i 13 środków karnych w postaci świadczenia pieniężnego. Czterech sprawców przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu zostało łącznie skazanych na środki karne, w tym jeden mężczyzna za popełnienie przestępstwa wzięcia udziału w bójce lub pobiciu, podczas których nastąpiło narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub rozstrój zdrowia z art. 158 § k.k., na środek w postaci świadczenia pieniężnego. Kolejnym trzem osobom (dwóch mężczyzn i jedna kobieta) wymierzono środek karny w postaci przepadku przedmiotów za naruszenie art. 12 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwem używania tytoniu i wyrobów tytoniowych zabraniającego produkcji i wprowadzania do obrotu handlowego wyrobów tytoniowych zawierających substancje szkodliwe przekraczające dopuszczalne normy. W kolejnych przypadkach, w których sądy zdecydowały się orzec środki karne, mieliśmy do czynienia z mężczyznami, sprawcami pojedynczych przestępstw z art. 183 § 2 k.k. (przywóz z zagranicy wbrew przepisom substancji zagrażających środowisku), z art. 191 § 1 k.k. (stosowanie wobec osoby przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia jej do określonego działania lub zaniechania), z art. 222 k.k. (naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza Policji lub osoby przybranej mu do pomocy), z art. 270 § 1 k.k. (podrabianie lub przerabianie dokumentu w celu użycia za autentyczny lub używanie podrobionego dokumentu) i z 273 k.k. w zw. z art. 272 k.k. (używanie dokumentu podrobionego w celu wyłudzenia poświadczenia nieprawdy)³⁹, a także z art. 65 § 1 k.k.s. nabywanie, przechowywanie lub przewóz wyrobów akcyzowych z naruszeniem przepisów), z art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi (sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych w przypadkach, gdy jest to zakazane lub bez wymaganego zezwolenia) i wreszcie z art. 305 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (oznaczanie towarów podrobionym znakiem towarowym). W stosunku do wszystkich tych sprawców orzeczono środki karne w postaci świadczenia pieniężnego.

W 2005 r. widać wyraźny spadek liczby przypadków, w których sądy zdecydowały się na wymiar środków karnych wobec skazanych cudzoziemców. Było to zaledwie ośmiu skazanych (sami mężczyźni). Orzeczono wobec nich jeden zakaz prowadzenia pojazdów i siedem świadczeń pieniężnych. Zakaz prowadzenia pojazdów został nałożony na sprawcę przestępstwa z art. 178a § 2 k.k. Pozostałe środki karne

³⁹ Przesłpstwo popełnione przez kobietę.

w postaci świadczeń pieniężnych zostały orzeczone za naruszenie art. 177 § 1 k.k. (trzy przypadki), art. 218 § 1 k.k. (złośliwe lub uporczywe naruszanie prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego – jeden przypadek), art. 233 § 1 k.k. (zatajanie lub zeznawanie nieprawdy w postępowaniu sądowym lub innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy – jeden przypadek), art. 292 § 1 k.k. (nabycie lub zbycie rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego – jeden przypadek) oraz art. 77 § 1 k.k.s. (niewpłacenie w terminie podatku – 1 przypadek).

W 2006 r. utrzymała się polityka sporadycznego orzekania wobec cudzoziemców środków karnych. W sumie skazano na nie 11 osób – dziewięciu mężczyzn i dwie kobiety, przy czym sądy sięgnęły tylko po trzy rodzaje środków: trzy razy orzekły przepadek przedmiotów, osiem razy świadczenie pieniężne i raz zakaz prowadzenia pojazdów. Przepadek przedmiotów został orzeczony wobec sprawcy zabójstwa z art. 148 § 1 k.k., a kolejne dwa przypadki za naruszenie art. 63 § 1 k.k.s. (naruszenie przepisów akcyzowych) i art. 65 § 1 k.k.s. (obróć towarami akcyzowymi). Zakaz prowadzenia pojazdów wraz ze świadczeniem pieniężnym orzeczono w przypadku popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., natomiast świadczenia pieniężne jako samodzielny środek karny orzeczono za popełnienie pojedynczych czynów z art. 177 § 1, art. 299 § 2 k.k. (obróć środkami płatniczymi pochodzącymi z popełnienia czynu zabronionego), art. 278 § 1 k.k. (zabór cudzej rzeczy ruchomej) i art. 286 § 3 k.k. (doprowadzenie innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem).

W 2007 r. tytułem środka karnego sądy orzekły osiem razy świadczenie pieniężne wobec sześciu mężczyzn i dwóch kobiet. Byli to sprawcy przestępstw z art. 156 § 2 k.k. (nieumyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu – jeden przypadek), art. 158 § 1 k.k. (udział w bójce lub pobiciu – dwa przypadki), art. 177 § 1 k.k. (dwa przypadki) i art. 178 a § 1 k.k. (jeden przypadek). Kolejnych dwóch cudzoziemców skazano za przestępstwa przeciwko mieniu z art. 278 § 1 i art. 293 § 1 k.k. (kradzież programu komputerowego). Odnotowano także jeden przypadek naruszenia art. 228 ustawy z dnia 21 listopada 1967 o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁰, za które również orzeczono świadczenie pieniężne.

W 2008 r. orzeczono względem cudzoziemców 11 środków karnych – dziewięć wobec mężczyzn i dwa wobec kobiet, w tym dziewięć świadczeń pieniężnych, dwie nawiązki i jeden przepadek przedmiotów. Przepadek przedmiotów orzeczono przy kwalifikacji prawnej z art. 65 § 3 k.k.s., nawiązkę w dwóch przypadkach przy przestępstwie z art. 177 § 2 k.k. (wypadek ze skutkiem śmiertelnym), przy pozostałych kwalifikacjach prawnych sądy zdecydowały się orzec świadczenia pieniężne: art. 177 § 1 k.k. (jeden przypadek), art. 207 § 1 k.k. (znęcanie się nad osobą najbliższą – jeden przypadek), art. 220 § 2 k.k. (nieumyślne narażenie pracownika

⁴⁰ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1534 z późn. zm.

na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia – jeden przypadek), art. 284 § 3 k.k. (kradzież rzeczy mniejszej wartości), art. 296 § 1 k.k. (nadużycie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków przy zajmowaniu się sprawami majątkowymi innej osoby – dwa przypadki), art. 65 § 3 k.k.s (jeden przypadek) oraz art. 116 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁴¹ (rozpowszechnianie cudzego utworu).

W 2009 r. sądy tytułem środków karnych orzekły wobec pięciu mężczyzn świadczenia pieniężne: w dwóch przypadkach w związku z popełnieniem przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji z art. 178 a § 1 k.k., w jednym przypadku – przestępstwa z art. 207 § 1 k.k., w jednym przypadku – przestępstwa z art. 56 § 1 k.k.s. (niezłożenie zeznania podatkowego) oraz z w jednym przypadku z art. 43 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

W 2010 r. orzeczono środek karny tylko wobec jednego mężczyzny cudzoziemca za naruszenie art. 63 § 6 k.k.s., tj. wydanie wyrobów akcyzowych, w stosunku do których zakończono procedurę zawieszenia poboru akcyzy, bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy.

W 2011 r. sądy ani razu nie orzekły środka karnego, prowadząc postępowanie wobec cudzoziemca.

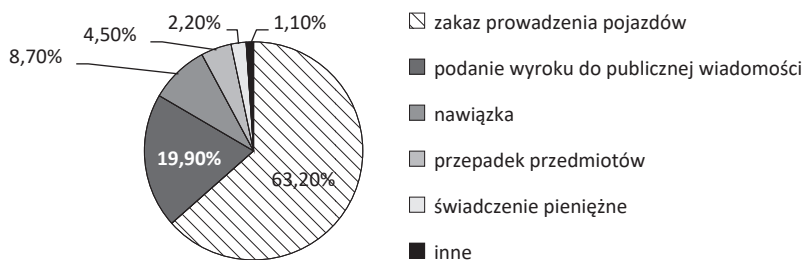
Z kolei w 2012 r. sądy orzekły w jednym przypadku świadczenie pieniężne w związku z naruszeniem art. 178a § 1 k.k., a w drugim w związku z naruszeniem art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, polegającym na posiadaniu narkotyków.

Zestawienie danych dotyczących stosowania środków karnych w stosunku do cudzoziemców warto porównać z polityką orzekania środków karnych w Polsce w ogóle. Porównanie danych dotyczących struktury orzekania środków karnych ogółem za 2002 i 2011 r.⁴² pokazuje, że generalnie liczba orzekanych samoistnie środków karnych w całej populacji skazanych wzrosła z 89 do 131. Co prawda obserwujemy odwrotny trend w orzekaniu środków karnych ogółem aniżeli w przypadku polityki ich orzekania wobec cudzoziemców, nadal jednak po tego rodzaju środki reakcji prawnokarnej sądy sięgają dość rzadko. W 2008 r. ze 193 167 ogółem orzeczonych przez polskie sądy środków karnych najwięcej było również zakazów prowadzenia pojazdów (63,2%). Rzadziej sądy sięgały po środek karny w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości (19,9%), nawiązki (8,7%), przypadku przedmiotów (4,5%) i świadczenia pieniężnego (2,2%). Pozostałe środki karne były orzekane sporadycznie i nie przekraczały 1% w strukturze środków karnych orzekanych łącznie⁴³, co ilustruje wykres 15.

⁴¹ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 666 z późn. zm.

⁴² Por. M. Melezini, *Środki karne jako element polityki kryminalnej*, Temida2, Białystok 2013, s. 169 i nast.

⁴³ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce...*, op. cit., s. 258.

Wykres 15. Struktura orzekanych w Polsce środków karnych ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

5. Wnioski z badań aktowych

Polityka orzekania kar i środków karnych przez polskie sądy analizowana była nie tylko na poziomie danych statystycznych udostępnionych przez Ministerstwo Sprawiedliwości, ale również przez badania aktowe spraw cudzoziemców prawomocnie zakończonych w wylosowanych probabilistycznie polskich sądach. Metodologia doboru próby i rozmiary analizy aktowej pozwalają na uznanie badań za reprezentatywne. Wyniki badań aktowych są zbieżne z wynikami otrzymanymi na podstawie danych ze statystyk ministerialnych, także w zakresie stosowania polityki wymiaru kar wobec cudzoziemców popełniających przestępstwa w Polsce, choć pojawiają się pewne odstępstwa wobec polityki stosowanej wobec sprawców poszczególnych rodzajów przestępstw. Wydaje się, że mają one znacznie większy związek z rodzajem i charakterem popełnianego przestępstwa aniżeli z tym, że zostało ono popełnione przez cudzoziemca.

Warto w tym miejscu wspomnieć chociażby o tym, że w przypadku analizy w zakresie poważnych przestępstw, do których zostały wybrane, zgodnie z założeniami projektu badawczego, takie rodzaje czynów, jak zabójstwo, ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka, udział w bójce i pobiciu, zgwałcenie, znęcanie się nad osobami najbliższymi, rozbój, wymuszenie rozbójnicze oraz czyny związane z obrotem narkotykami (wytwarzanie, uprawa, handel i posiadanie⁴⁴), polityka orzekania kar prezentuje się następująco. Zgodnie z oczekiwaniami najczęściej stosowanymi karami wobec sprawców tych przestępstw, wśród których znalazło się 312 mężczyzn i 18 kobiet, głównie obywatelstwa ukraińskiego, rosyjskiego, bułgarskiego i białoruskiego, były: grzywna obok kary pozbawienia wolności (129 przypadków) oraz kara pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (112 przypadków)⁴⁵. W 52 przypadkach cudzoziemcy zostali skazani na karę pozbawienia

⁴⁴ Kwestia przemytu narkotyków jest przedmiotem innego opracowania.

⁴⁵ Łącznie przeanalizowano 330 akt spraw, w których przedmiotem aktu oskarżenia było popełnienie jednego z przestępstw zakwalifikowanych do kategorii przestępstw najcięższych.

wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, 18 cudzoziemców ukarano grzywną samoistną, wobec 10 nie wymierzono kary, kary najsurowsze zaś orzekano sporadycznie – raz wymierzono karę 25 lat pozbawienia wolności i trzy razy karę dożywotniego pozbawienia wolności. Ponad połowa spośród orzeczonych kar grzywny opiewała w badanych sprawach na kwotę do 1000 zł. Wśród kar pozbawienia wolności przeważały te o wymiarze dwuletnim, natomiast w przypadku kar warunkowo zawieszanych okresy zawieszenia najczęściej orzekano do dwóch lat (56%), a następnie w kolejności do pięciu lat (17%) i do trzech lat (14%). W ponad połowie spraw sądy nie zdecydowały się na orzeczenie środka karnego, a jeżeli już podjęły taką decyzję to najczęściej był to obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Kolejną ze szczególnych kategorii spraw wylosowanych do badań aktowych, mających na celu uzupełnienie analiz prowadzonych na podstawie zestawień statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, była kategoria spraw skategoryzowanych jako gospodarcze. Jak podkreśla autor raportu badań w tym zakresie: „Już samo określenie zakresu zachowań przestępnych, które należałoby zaliczyć do tej grupy czynów rodzić może wiele problemów. Przyjąć należy, że przestępstwa zaliczane do kategorii gospodarczych polegają na naruszeniu przez ich sprawców określonych uprawnień lub obowiązków związanych z działalnością gospodarczą. Przy czym, przede wszystkim, łamane będą przepisy dotyczące obrotu gospodarczego regulowane przez inne niż prawo karne dziedziny (prawo cywilne, handlowe czy administracyjne), a same naruszenia mogą mieć charakter bądź powszechny (np. wynikający z przepisu ustawy), jak i indywidualny (którego źródłem będzie np. umowa cywilnoprawna)⁴⁶”. Stąd trudności w precyzyjnym dookreśleniu pojęcia „przestępstwa gospodarcze” i konieczność ograniczenia się jedynie do pewnej grupy przestępstw wchodzących do kategorii gospodarczych, przede wszystkim tych dających się zakwalifikować na podstawie przepisów rozdziałów XXXVI i XXXVII k.k., tj. art. 296–306 k.k. zawartych w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu oraz art. 310–315 k.k., tj. przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi⁴⁷, a także występów określonych w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (art. 115–119) oraz ustawie z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (art. 303–305 i 307–308).

⁴⁶ Zob. R. Zawłocki, w: R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego*, t. 9. *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 403.

⁴⁷ Pozostałe artykuły zawarte w obu wymienionych rozdziałach nie typizują rodzajów przestępstw, a zawierają postanowienia dotyczące czynnego żalu (art. 307 k.k.), rozszerzenia zakresu odpowiedzialności dłużnika lub wierzyciela (art. 308 k.k.), zwiększonego wymiaru grzywny przy skazaniu za niektóre przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu (art. 309 k.k.) oraz przypadku narzędzi lub przedmiotów wykorzystanych do popełnienia przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi (art. 316 k.k.).

W sprawach zakwalifikowanych jako gospodarcze na potrzeby analiz dokonywanych w projekcie zbadano 270 spraw, w których oskarżonymi było 220 mężczyzn i 50 kobiet, najwięcej spośród nich było narodowości ukraińskiej, armeńskiej, bułgarskiej, litewskiej i rumuńskiej. Wśród kar orzekanych wobec sprawców przestępstw należących do tej kategorii spraw dominują kary grzywny; w 24% spraw sądy orzekły grzywnę jako karę samoistną, a w 45% spraw jako karę dodatkową obok kary pozbawienia wolności. Karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania orzeczono w 14% spraw, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zaś w 10% spraw. Kary ograniczenia wolności wobec sprawców przestępstw gospodarczych stanowiły zaledwie 3%, natomiast w badanych aktach ani razu nie odnotowano ukarania sprawcy karą dożywotniego pozbawienia wolności czy karą 25 lat pozbawienia wolności. Niemal połowa z orzeczonych względem sprawców kar grzywny nie przekroczyła pułapu 1100 zł, natomiast najwyższa grzywna opiewała na kwotę 250 000 zł. Jeśli chodzi o karę pozbawienia wolności sądy w badanych sprawach w niemal połowie przypadków orzekały kary w wymiarze poniżej 12 miesięcy. Spośród kar warunkowo zawieszanych nieco ponad połowa wiązała się z okresem próby nieprzekraczającym dwóch lat. Sądy orzekały dwuletnie okresy warunkowego zawieszenia w 17% spraw, trzyletnie – w 14% spraw i pięcioletnie – w 10% spraw, w pozostałych zaś sprawach zdecydowały się na orzeczenie innych długości okresów próby. Jeśli chodzi o wymiar środków karnych, to w prawie 35% przypadków sądy nie decydowały się na ich orzeczenie, a jeśli już korzystały z takiej możliwości, to najczęściej był to przepadek (38%) czy obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznana krzywdę (14%).

Podsumowanie

Wnioski z analizowanych danych statystycznych, uzupełnionych analizą wyników badań aktowych, są takie, że zasadniczo polityka karna stosowana wobec cudzoziemców nie różni się od polityki stosowanej w Polsce w ogóle. W stosunku do tej kategorii skazanych, podobnie jak do ogółu osądzonych, sądy najczęściej stosują karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania. Generalną różnicą jest to, że wobec skazywanych cudzoziemców kara ograniczenia wolności jest orzekana jeszcze rzadziej niż w kategorii skazanych ogółem⁴⁸. Długość wymierzanych cudzoziemcom kar oscyluje wokół kar najkrótszych, surowsze zdarzają się incydentalnie, tylko wtedy, gdy cudzoziemiec popełni poważniejsze przestępstwo. Najczęściej podstawę wymiaru kary stanowią przepisy penalizujące przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, porządkowi publicznemu, obrotowi gospodarczemu i przeciwko mieniu. Sądy bardzo rzadko korzystają z możliwości orzekania środków karnych, a jeśli już tak jest, to decydują się na świadczenie pieniężne lub zakaz prowadzenia pojazdów. Wydaje się, że kary pozbawienia wolno-

⁴⁸ *Ibidem*, s. 260.

ści bez warunkowego zawieszenia ich wykonania orzekane są rzeczywiście tylko wtedy, gdy inny rodzaj kary nie jest w stanie spełnić jej celów. Trudno na podstawie analizowanych danych formułować wnioski na temat szczególnego stosowania polityki karnej wobec cudzoziemców w Polsce, generalnie odzwierciedla ona większość tendencji obecnych w prowadzonej polityce wobec wszystkich sprawców przestępstw, a przedstawione wyżej odstępstwa mogą wynikać ze specyfiki samej przestępczości cudzoziemców, która nieco różni się od przestępczości w Polsce ogółem. Wydaje się raczej, że polityka stosowania kar koresponduje przede wszystkim z rodzajem i charakterem popełnionego przez sprawcę czynu aniżeli z faktem, że jego sprawca nie jest obywatelem polskim.